

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

03 אוגוסט 2016

כ"ח תמוז תשע"ו

לכבוד
ח"כ ד"ר יפעת ביטון שאשא, יו"ר
הועדה לזכויות הילד
כנסת ישראל

שלום רב,

הנדון: עדכון מרכזי הגנה בישראל

א. כללי:

מרכזי הגנה ("בתי לין") פועלים מתוקף חוק סיוע לקטינים נפגעי עבירות מין או אלימות (התשס"ח), 2008. המרכזים מצוותים תחת קורת גג אחת אנשי מקצוע מומחים מדיסציפלינות שונות העוסקים בתהליכי הערכה, חקירה ואבחון של ילדים ובני נוער נפגעי עבירות והתעללות.

רעיון הקמתם של מרכזי ההגנה, נהגה לראשונה בארה"ב מתוך תפיסת הפרקליטות שם שיש לפעול על מנת למזער את הטרומה המשנית שגורמת המערכת לילדים נפגעי התעללות ולבני משפחותיהם (ר. ארגוב 2013).

המרכז הראשון בישראל הוקם בשנת 2003 בירושלים, בשנת 2008 הוקם המרכז השני בבית חולים שיבא, תל השומר. שאר מרכזי הגנה, בפריסה ארצית נפתחו ב 4 השנים האחרונות.

המבנה בו פועל המרכז מספק מסגרת ידיוותית ונעימה היוצרת סביבה תומכת ומאפשרת לילדים, לבני נוער ולבני משפחותיהם לקבל סיוע בתנאים אופטימליים. מרכזי ההגנה פועלים בשיתוף בינמשרדי מלא ובאחריות משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

ב. מטרות המרכז:

- מתן סיוע ראשוני לקטין נפגע עבירה: הערכה, אבחון ראשוני, חקירה והיועצות ע"י צוות רב מקצועי, תחת קורת גג אחת ובסביבה תומכת.
- קבלת החלטות משותפות ואינטגרטיביות להמשך טיפול תוך שמירת זכויותיו וטובתו של הקטין.
- יצירת מומחיות בתחום והפצת הידע והמידע לציבור ולקהילה המקצועית בנושא פגיעות בילדים ובבני נוער.
- מתן שירותים ראשוניים של אבחון ובדיקה רפואית, אבחון מצב נפשי, פגישה עם חוקר ילדים, חוקר משטרה, עו"ס לחוק הנוער, רופא או גורם מוסמך אחר, לשם הפעלת סמכויות חקירה וטיפול, לפי העניין.

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

5. הערכת מצב המשפחה והילד והפנייתם להמשך טיפול לפי הצורך.

ג. אוכלוסיית היעד

המרכז מיועד עבור כל הבאים:

- א. ילדים ובני נוער בגילאי שלוש שנים ועד גיל שמונה-עשרה שנים שנפגעו מינית, פיזית או נפשית, או סבלו מהזנחה קשה.
- ב. ילדים פוגעים מינית עד גיל שנים-עשרה שנים.
- ג. בני-משפחה נלווים שלא פגעו בילד.
- ד. ילדים עדים לעבירה ויש צורך לחוקרם ע"פ הנחיות המשטרה.

ד. שותפים בהפעלת מרכז ההגנה:

1.ד משרדי הממשלה השותפים:

1. משרד הרווחה –
 - א. השרות לילד ונוער, עו"ס ראשית לחוק הנוער - יו"ר ועדת היגוי ארצית.
 - ב. השרות לחקירות ילדים
 - ג. עו"ס לחוק הנוער (באמצעות הרשות המקומית)
2. משרד הבט"פ – חוקר נוער (משטרה)
3. משרד המשפטים – פרקליט מלווה
4. משרד הבריאות – רופא

2.ד עמותה מפעילה:

- א. מנהל המרכז
- ב. אם בית

3.ד **גורמים נוספים:** מכון חרוב וקרן שוסטרמן תומכים בהקמה ובשיפוץ מבנים "בתי לין", בהכשרות ובימי עיון וכן בביצוע מחקרים.

ה. פריסת מרכזי ההגנה בישראל:

1. **ירושלים** - המרכז הוותיק בארץ כ-13 שנים – ישנה התחייבות של המשרד להרחיב את המרכז לתושבי מזרח ירושלים עד סוף 2016 עם העברתו דירה לקמפוס חרוב.
2. **שיבא** - במתחם ביה"ח תל השומר, פועל כשבע שנים. נותן שירות למחוז מרכז ותל אביב.

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

3. **באר שבע** - פועל כארבע שנים. נותן שירות לתושבי הנגב – צריכה להיעשות התאמה לאוכלוסייה הבדואית.
4. **חיפה**, פועל כשלוש וחצי שנים, נותן שרות למחוז צפון ע"פ חלוקה גיאוגרפית שנקבעה מראש.
5. **נצרת** – פועל כשנתיים, לטובת האוכלוסייה מהחברה הערבית במזרח וצפון המחוז.
6. **אשקלון** – פועל כשנה, נותן שרות למחוז ירושלים דרום מערב המחוז וצפון מחוז דרום.
7. **נתניה** – בהקמה
8. **צפת** – בהקמה.

1. הגורמים המפעילים את המרכזים:

1. 7 המרכזים מופעלים ע"י עמותת אפש"ר אשר זכתה במכרז.
2. מרכז בשיבא מופעל ע"י בית החולים בתל השומר (בהסכם בין משרדי רווחה - בריאות ובי"ח).

3. פיתוח נהלי עבודה ומודל הפעלה:

1. העבודה במרכז ההגנה הנה בצוות רב מקצועי המגיע מסוכנויות מקצועיות שונות וכפוף לנהלים ומנהלים במרכז ומחוצה לו. מצב זה, מחייב הגדרת סטנדרטים אחידים ומחייבים לכול השותפים. בשנה וחצי האחרונות במסגרת ועדת ההיגוי הארצית ובשותפות כל הגורמים העובדים במרכזים ובפיקוח, נעשה תהליך מואץ לכתיבת הוראת תע"ס כמו גם נהלי עבודה ייחודים לכל בעל תפקיד במרכז. ע"פ המתווה הבא:

א. הוראת תע"ס - הגדרת סטנדרטים אחידים ודרכי עבודה לצוותי מרכז ההגנה ולמקבלי השרות מחוצה למרכז, זאת, מתוך התייחסות לקהל היעד (צפי לסיום בחודש אוגוסט 2016).

ב. ניסוח התפקיד הייחודי של אנשי הצוות במרכז ההגנה - אנשי הצוות הנם חלק מהמרכז אך גם בעלי השתייכות לכללי עבודה ונהלים המותאמים לארגונים מהם הגיעו למרכז. קיימת חשיבות רבה לעשות התאמות, ולהבטיח יצירת שפה מקצועית משותפת ואחידה לכל בעלי התפקידים על מנת להתמודד עם המתח המובנה שבין יישום התפקיד במרכז ההגנה לבין זה המוגדר "בבסיס האם" ממנו הגיע בעל התפקיד.

ג. הבניית תפקיד המנהל כתפקיד מקצועי ייחודי המתכלל את כל עבודת המרכז בהתייחס לכל בעלי התפקיד.

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

ח. חשיפת מרכזי הגנה לאנשי מקצוע ולציבור:

מנהלי ועובדי מרכזי ההגנה, משקיעים חלק ניכר מזמן העבודה באירוח במרכזים של אנשי מקצוע מהתחומים השונים, ע"פ תכנית עבודה, כדי לפתוח ערוצי תקשורת ומסירת מידע רלוונטי למי שמעצם תפקידם עובדים עם ילדים או מקבלים תלונות על חשד לפגיעה בילדים (הגיעו למרכז: קבוצות יומנאים מתחנות המשטרה, יועצים חינוכיים, עו"סים מהמחלקות לש"ח, רופאים פרקליטים וכו'). בישיבות אלה הם נחשפים לידע מקצועי רלוונטי על מנת שיוכלו לבחון אם מקרים שמגיעים לפתחם מתאימים יותר להתערבות באמצעות מרכז ההגנה או במתכונת הקיימת.

מתקיימים ימי עיון וכנסים (יחד עם מכון חרוב) סביב נושאים מיוחדים שעולים בעבודה השוטפת במרכז (למשל פגיעות מיניות בין אחאים, פגיעות במרחב המקוון, פגיעות בסכסוכי גירושין וכו').

פרטים לגבי אפשרויות הגעה למרכז ההגנה, פורסמו באתר האינטרנט של משרד הרווחה והחינוך. כמו כן, מופיעים במוקד משרד הרווחה 118. בימים אלה נבחנת אפשרות לפרסום כלל ארצי באמצעי התקשורת יחד עם הלפ"ם.

4

ט. סיכום - נתונים מרכזיים לסיכום שנת 2015:

ג. כללי:

1. המרכזים ערוכים לקלוט עד כ 500 ילדים בשנה (מופיע בהגדרת המכרז).
2. **בכל המרכזים טופלו סה"כ: 2545 ילדים ובני נוער**, (במהלך שנת 2014 טופלו 1653 קטינים).
3. הנתונים מתייחסים למספר ילדים ולא למספר התערבויות שנעשו לגבי כל ילד.
4. ילדים ומשפחות יכולים להגיע למרכז מספר פעמים. משפחות יכולות להמשיך להיות מלוות עד 5 מפגשים ויועברו להמשך טיפול בתיאום עם שירותי הרווחה בקהילה.

ד. סוגי הפגיעה:

1. רוב הפניות למרכז היו ביחס לפגיעות מיניות (1973 פניות).
2. פניות על פגיעות פיזיות הן לגבי כחמישית מהפניות בכל המרכזים (572 פניות).

ג. מגדר:

1. פגיעות מיניות למרכזים הגיעו: יותר בנות (1194) מבנים (787) סה"כ 1981 קטינים.
2. פגיעות פיזיות למרכזים הגיעו יותר בנים (369) מבנות (198) סה"כ 567 קטינים.

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

מרכז הגנה:	ירושלים	שיבא	באר שבע	חיפה	נצרת	אשקלון	סה"כ
מספר ילדים:	504	779	385	324	330	223	2545
פגיעות מיניות	בתוך המשפחה	140	188	71	72	46	561
	מחוץ למשפחה	314	469	152	180	125	1412
פגיעות פיזיות	בתוך המשפחה	21	54	117	30	32	302
	מחוץ למשפחה	29	68	45	42	20	270

5

ד. טיפול בפגיעות מחוץ למשפחה ביחס לפגיעות בתוך המשפחה:

- רוב הקטינים המגיעים למרכז הגנה, 1412 מגיעים בשל פגיעה מינית מחוץ למשפחה לעומת 561 שקיים חשד שנפגעו בתוך המשפחה (בידי קרוב משפחה, הורים אחאים וכו').
- קטינים שהפנייה בעניינם הנה בגין פגיעות פיזיות, נמצא רוב של פניות בשל חשד לפגיעה פיזית בתוך המשפחה, (302) אך ביחס קטן לתלונות על פגיעה מחוץ למשפחה (270).
- ילדים שיש חשד שנפגעו בידי הוריהם, ויש צורך לבצע חקירת ילדים, שלא בידיעת ההורים - מאתגר את אנשי המקצוע המעורבים במרכזי הגנה ובמשרד הרווחה ומחייב גיבוש עמדה מקצועית מותאמת לצרכי הילדים. המצב כיום:
 - א. במקרה בו מגיע דיווח (ע"פ חוק העונשין) שעולה ממנו חשד שילד נפגע בידי הוריו - יש קושי להביא את הילד למרכז ההגנה.
 - ב. הוצאת ילד מבית הספר, שלא בידיעת הוריו (כאשר הם החשודים בפגיעה בו) והבאתו למרכז הגנה, הנה סוגיה מורכבת לביצוע - בהתייחס: לצרכיו של הילד, ליכולתו להתמודד עם חקירה במקום זר ע"י אנשים זרים וחשיפת חוויה של

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

פגיעה בתוך המשפחה. אמנם, קיימות אפשרויות בחוק שמתירות מהלך זה ללא אישור אפוטרופוס אך עולה קושי ליישום מטעמים של: טובת הילד, טובת החקירה וקיום החלק הטכני של ההוצאה מבית הספר וליווי הילד למרכז הגנה (מי עושה זאת? תיעוד מול שיבוש הליכי חקירה וכו').

ג. נדרש גיבוש עמדה מקצועית מותאמת לאורה יפעלו כל המרכזים - נבדקת האפשרות להקים קבוצת למידה רב מקצועית של אנשי מקצוע מתחומים שונים משטרה/חינוך חקירות ילדים/ עו"סים לחוק הנוער וכו', וכן, נציגי אקדמיה שתנסה לענות על כל הסוגיות.

ה. הגורם המפנה למרכזים:

1. המשטרה היא הגורם המפנה העיקרי ברוב המרכזים.
2. בולט מאוד הנתון של מיעוט הפניות מגורמי קהילה אחרים.
3. למרכזי הגנה הורים וילדים יכולים להגיע בכוחות עצמם – הנתונים מעידים על מיעוט פניות ישירות (סה"כ 132) של הורים וילדים.

6

ו. סיכום הנתונים:

- הנתונים מראים פער גדול בין מרכזים ותיקים (ירושלים ושיבא) למרכזים החדשים מבחינת מספר הפונים והמבקשים סיוע. נראה כי המרכזים הוותיקים נותנים מענה לאוכלוסייה רבה יותר מזו שהוגדר לה בהסכם. המרכזים החדשים בעיקר נצרת ואשקלון נמצאים עדיין בהרצה והולכים ותופסים מקום בקרב אנשי המקצוע והתחנות משטרה בסביבתם.
- רוב הילדים שהגיעו למרכזים היו מתחת לגיל 14 – צריך למצוא את הדרך להנגיש את המידע לבני נוער נפגעי עבירה ומשפחותיהם.
- המרכזים נתפסים כנותני מענה לנפגעי פגיעה מינית כאשר הם אמורים לטפל בסוגי פגיעות נוספות כמו עבירות אלימות (שאמנם מגיעים אך באחוזים נמוכים יחסית) כמו גם לקטינים עדים נפגעי אלימות ועבירות נוספות - המרכזים מאופיינים ככאלה הנותנים מענה בעיקר לקטינות נפגעות פגיעה מינית.
- העובדה שהגורם המפנה העיקרי זה המשטרה, מראה על הפנמת עבודת המרכזים בתחנות, יחד עם זה, יש להמשיך ולפרסם את מרכזי ההגנה בקרב אנשי המקצוע משירותי הרווחה החינוך והבריאות. בנוסף, נבקש לעודד הפניות ישירות מהציבור (הורים וקטינים).

מדינת ישראל

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

האגף לשירותים חברתיים ואישיים

ז. לסיכום:

כיום, פועלים 6 מרכזי הגנה בישראל, מתוקף חוק. הקמת 2 מרכזי הגנה נוספים (בצפת ונתניה) תושלם ברבעון האחרון של שנת 2016. רוב המרכזים הוקמו ב 4 השנים האחרונות וכל מרכז נמצא בשלב התפתחותי אחר.

הקמת המרכזים מעמידה את משרד הרווחה בפני אתגר של תכלול מודל עבודה שבו הוא אחראי, מעסיק כוח אדם מטעמו, וכן שותף בגיבוש דרכי עבודה ויישומן כשירות אוניברסלי לכלל האוכלוסייה בתחום שבמהותו נמצא באחריות משרדי ממשלה אחרים כמו המשטרה והפרקליטות – זאת לצורך ביצוע חקירה מיטבית ובחינת התיקים כדי הבשלתם לכתב אישום, תוך הקפדה שטובת הילד תישמר במרכז.

ככל שהעבודה במרכזים נלמדת ומתפתחת נחשפים לתחומים חדשים ונדרשים כלים והתייחסויות נוספות. למשל, ילדים נפגעים במרחב המקוון וחקירות יחידת הסייבר, פגיעות בין אחאים ועוד.

נדרשת רגישות תרבותית וקיום דיאלוג מתמיד עם גורמי קהילה על מנת לאפשר למי שנזקק לכך להגיע. נעשית התאמה למגזרים - מגזר החרדי, הערבי והבדואי.

7 ההסתכלות על דרכי עבודת מרכזי ההגנה מחייבת קיומו של דיון מתמיד עם משרדי הממשלה השותפים על מנת להכיר במרכז ההגנה כמודל אלטרנטיבי לדרכי העבודה המוכרות.

מהגורמים וממשפחות שנמצאו בקשר עם מרכזי ההגנה כמו גם מבתי המשפט נשמעים דברי שבח על עבודת המרכזים, על דרך קבלת הילד הנפגע והמשפחה והובלה הרגישה בדרך חתחתים של נפגע עבירה וטראומה וקיום המשך טיפול מותאם לצרכים.

בברכה,

חוה לוי

עו"ס ראשית לחוק הנוער

העתקים:

אליעזר יבלון, מנכ"ל משרד הרווחה והשירותים החברתיים

איריס פלורנטין, סמנכ"לית בכירה האגף לשירותים חברתיים ואישיים

דליה לב שדה, מנהלת השרות לילד ונוער